

Играчка традиција Врања и околине: Етнокореолошка истраживања и едукација

Здравко Ранисављевић и Милош Рашић

Пројекат *Играчка традиција Врања и околине – етнокореолошка истраживања и едукација* реализовао је 2016. године Центар за истраживање и очување традиционалних игара Србије уз подршку Министарства за културу и информисање Републике Србије. Редовна научно-истраживачка делатност овог струковног (етнокореолошког) удружења подразумева прикупљање, записивање, теоријско интерпретирање и публиковање плесног наслеђа Србије и Срба у региону, док се едукативна делатност Удружења спроводи кроз стручне семинаре, који се организују у земљи и иностранству, а намењени су руководиоцима културно-уметничких друштава и сличних организација у култури. ЦИОТИС наставља активности некадашњег Центра за проучавање народних игара Србије, који је од 1990. до 2012. године деловао при Факултету музичке уметности у Београду под руководством проф. др Оливере Васић, а потом, кратко, и при Ансамблу народних игара и песама Србије „Коло“. Захваљујући активностима Центра за проучавање народних игара Србије (данас ЦИОТИС-а), готово цео српски етнички простор до данас је етнокореолошки истражен. У теренским истраживањима, спроведеним од 1990. године до данас, прикупљено је и записано преко 2000 плесова и објављено преко 40 етнокореолошких студија, док је кроз стручне семинаре едуковано више од 3000 полазника. На овај начин, руководећи „уметнички“ кадар у аматеризму фундаментално је едукован у једној од својих основних сфера деловања, а то је очување плесног наслеђа.

Пројекат *Играчка традиција Врања и околине – етнокореолошка истраживања и едукација* подразумевао је систематска етнокореолошка истраживања на овом подручју, као и едукативне активности – плесне радионице и округли сто, посвећене теоријском интерпретирању различитих аспеката врањанске плесне праксе. Основни циљ пројекта био је остварење боље видљивости овог специфичног и самосвојног плесног идиома. У првој половини 20. века, град Врање и његова околина били су предмет етнокореолошких истраживања Љубице и Данице Јанковић. Том приликом записано је неколико десетина традиционалних плесова, након чега у овом делу Србије нису спроведена слична истраживања. Тако је плесна традиција Врања друге половине 20. века остала потпуно

непозната стручној и тзв. аматерској јавности, услед чега је њено очување, кроз деловање културно-уметничких друштава и сличних организација у култури, практично онемогућено.

Етнокорееолошка истраживања спроведена у оквиру пројекта *Играчка традиција Врања и околине* допунила су фондус информација о плесној традицији ширег Врањског Поморавља (од Владичиног Хана до Бујановца). На основу пређашњих фрагментарних истраживања спроведених на овом подручју, индикуван је изузетно низак проценат старије популације становништва која би могла сведочити о некадашњој плесној пракси. Због тога се интервјуисање појединаца и група ове популације испоставило ургентним пројектним задатком. Узимајући у обзир чињеницу да је Врање, као веома важан културни центар, деценијама представљало једно од ретких белих поља на етнокорееолошкој мапи Србије друге половине 20. века, може се рећи да је истраживање традиционалне плесне праксе овог подручја употпунило знање о плесној традицији уопште, што је у самој реализацији пројекта артикулисано као посебна вредност, у светлу заштите нематеријалног културног наслеђа.

Теренска истраживања су вршена у две етапе. Прва етапа је подразумевала два боравка у Врању – први у периоду од 18. до 21. новембра, и други у периоду од 18. до 21. децембра 2016. године. Истраживачки тим, у овој етапи истраживања, чинили су Јанко Димитријевић (етнолог-антрополог, играч-певач Ансамбла народних игара и песама Србије „Коло“) и Милош Рашић (мастер етнолог-антрополог, истраживач-сарадник Етнографског института САНУ). Током првог боравка на терену, фокус истраживања био је постављен на тзв. градску плесну традицију Срба. Том приликом су обављена три дубинска, полуструктурирана интервјуа са четири особе, при чему су интервјуи снимани диктафоном и/или камером. Саговорници су реконструисали плесну традицију Врања, према сопственим сећањима на период у коме су је практиковали – од Другог светског рата до данас. Поред интервјуа, вршене су и визуелне опсервације три свадбе. Током снимања у порти цркве, обављани су и неформални разговори са свирачима, који су допринели бољем контекстуализовању плесова. Током другог боравка у Врању, фокус истраживања био је постављен на плесну традицију Рома настањених у Врању и Врањској бањи. Истраживачки процес састојао се од интервјуисања саговорника – играча и свирача – који су реконструисали ромске плесове по сећању. Том приликом преузети су и видео снимци са ромских свадби – прилика у којима ромска плесна традиција живи и данас. Другу истраживачку етапу чинила су теренска истаривања Дејана Трифуновића, кореографа и сарадника ЦИОТИС-а, у периоду од 27. до 30. децембра 2016. године. Током ових истраживања, забележени су плесови Срба из Врања и његове непосредне околине.

Плесне радионице, Димитријевић

Плесне радионице, Трифуновић

Укупан број плесова Срба и Рома из Врања и његове околине – преко тридесет различитих нумера забележених у првој и другој истраживачкој етапи – сведочи о разноврсности некадашње врањанске плесне праксе, али и о виталности појединих облика, као што су *свекрвино коло*, *чачак*, *Емкино коло* и *чочек*, који и данас живе у пракси. Целокупна теренска грађа архивирана је по утврђеним етнокорееолошким стандардима, чиме је, из аспекта апликативне етнокорееологије, омогућено њено ефикасно

коришћење. Тзв. техничке пројектне активности подразумевале су транскрибовање плесова (мелодијске и играчке компоненте), као и припрему писаног, видео и аудио издања за потребе едукативних пројектних активности.

Едукативне активности – плесне радионице и округли сто, реализоване су 22. јануара 2017. године у просторијама Ансамбла народних игара и песама Србије „Коло“. Едукативни материјал (приручник, DVD и CD) штампан је у тиражу од 200 примерака. Поред мелодијских записа, приређених за потребе практичне едукације, у оквиру приручника публиковани су и стручни текстови о општим и посебним карактеристикама плесне традиције Врања. Плесне радионице су водили Дејан Трифуновић и Јанко Димитријевић, демонстрирајући типичне традиционалне плесове Срба и Рома у Врању. У оквиру округлог стола интерпретирани су различити аспекти плесних традиција наведених заједница. Учешће на округлом столу узели су: етнолог-антрополози др Сања Златановић, др Јадранка Ђорђевић Црнобрња и МА Милош Рашић, етнокореолог МА Здравко Ранисављевић и Дејан Трифуновић, кореограф. Округли сто је допринео демистификовању плесне традиције Рома, као и осветљавању различитих аспеката родне диференцираности у врањанском друштву, са посебним фокусом на улогу жене у процесу очувања плесне традиције.

Поред основних етнокореолошких циљева, пројекат *Играчка традиција Врања и околине – етнокореолошка истраживања и едукација* остварио је специфичан допринос у успостављању мрежа односа између релевантних институција система и појединаца, захваљујући чему је квалитет крајњег резултата подигнут на виши ниво. Првенствено, успостављена је сарадња са Народним музејем из Врања, с колегицом кустоскињом Ивом Лаковић, уз чију помоћ су реализовани кључни интервјуи. Такође, остварен је званичан контакт са СО Врање, односно са већником за ромска и мањинска питања у Врању, господином Дејаном Бајрамовићем, који је омогућио да се на терену ЦИОТИС-ови истраживачи повежу с ромском заједницом. Посебно драгоцену сарадњу остварена је са КУД-ом „Севдах“ из Врања, као и са Телевизијом Врање. У оквиру завршне етапе истраживања остварена је сарадња са Етнографским институтом САНУ и Ансамблом народних игара и песама Србије „Коло“, чиме је обезбеђен виши ниво видљивости пројекта, али и његовог стручног легитимитета. Сарадњу са антропологом др Александром Марковићем, доцентом на Универзитету у Илиноису (Чикаго), који је своје истраживачке белешке, начињене у Врању, несебично уступио ЦИОТИС-у, треба издвојити као куриозитет и несвакидашњи професионални етички гест.

Округли сто: Трифуновић, Златановић, Црнобрња, Рашић, Ранисављевић

Округли сто

Реализацијом пројекта *Играчка традиција Врања и околине – етно-кореолошка истраживања и едукација* постигнуто је више значајних циљева, који се огледају у различитим, претходно наведеним, научно-истраживачким и практичним доменима. Сумарно, основна идеја о комплетирању знања о плесној традицији Врања, са интенцијом ка расветљавању, односно демистификовању њених фундаменталних интегралних чинилаца, у потпуности је остварена. Истовремено, захваљујући едукативном карактеру пројекта, инициран је процес едукације на вишем нивоу који ће се, извесно, реализовати у сфери кореографисаног фолкло-

ра, кроз стварање кореографија традиционалних плесова и других музичко-сценских приказа традиционалне плесне праксе Врања, чиме је обезбеђена одрживост пројекта.

МА Здравко Ранисављевић
Факултет музичке уметности, Београд
Е-пошта: ranisavljevicz@yahoo.com

МА Милош Рашић
Етнографски институт САНУ, Београд
Е-пошта: rasicmilos6@gmail.com

Примљено: 28. 4. 2017.
Прихваћено: 18. 5. 2017.